

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
Кафедра журналістики та мовної комунікації

ЗАТВЕРДЖУЮ

Декан гуманітарно-педагогічного факультету
Ірина САВИЦЬКА

2023 р.

СХВАЛЕНО

на засіданні кафедри журналістики
та мовної комунікації,
протокол № 11 від 09 травня 2023 р.

В. о. завідувача кафедри

Марина НАВАЛЬНА

РОЗГЛЯНУТО

Гарант ОП «Журналістика»

Марина НАВАЛЬНА

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«Екологічна етика»

Спеціальність 061 – Журналістика

Освітня програма – Журналістика

Гуманітарно-педагогічний факультет

Розробник – д-р філол. наук, проф. Харченко С. В.,
канд. юр. наук, доц. Чиж І. С.

Київ –2023

1. Опис навчальної дисципліни «Екологічна етика»

Галузь знань, напрям підготовки, спеціальність, освітньо-кваліфікаційний рівень		
Рівень вищої освіти	<i>Другий (магістерський)</i>	
Галузь знань	06 «Журналістика»	
Спеціальність	<i>061 – Журналістика</i>	
Освітня програма	<i>Журналістика</i>	
Характеристика навчальної дисципліни		
Вид	Вибіркова	
Загальна кількість годин	150	
Кількість кредитів ECTS	5	
Кількість змістових модулів	2	
Курсовий проект (робота) (за наявності)		
Форма контролю	<i>Екзамен</i>	
Показники навчальної дисципліни для денної та заочної форм навчання		
	денна форма навчання	заочна форма навчання
Рік підготовки (курс)	1	1
Семестр	2	2
Лекційні заняття	<i>30 год.</i>	<i>12 год.</i>
Практичні, семінарські заняття	<i>30 год.</i>	<i>10 год.</i>
Лабораторні заняття	<i>год.</i>	<i>год.</i>
Самостійна робота	<i>90 год.</i>	<i>128 год.</i>
Індивідуальні завдання	<i>год.</i>	<i>год.</i>
Кількість тижневих аудиторних годин для денної форми навчання	<i>4 год.</i>	

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета курсу – розвивати еколого-етичну свідомість та еколого-етичний світогляд на основі історико-філософського досвіду взаємовідносин між людиною і природою, формувати свідому екологічну мотивацію, навички і моделі поведінки, безпечної для довкілля і здоров'я, спрямованої на реалізацію принципів стійкого розвитку.

Завдання курсу:

- сприяти поглибленому усвідомленню майбутніми журналістами об'єктивності законів функціонування екосистем, необхідності збереження природного різноманіття;
- формувати почуття особистої причетності до виникнення і вирішення екологічних проблем; переконань у необхідності свідомого регулювання потреб і споживання;
- розвивати екологічно безпечну, компетентну взаємодію з природою;
- усвідомлено засвоїти знань, концепцій і теорій дисципліни як гуманістичної константи в практичній діяльності журналіста;
- сприяти формуванню гармонійної особистості журналіста й екоетично зорієнтованого громадянина України;
- набути здатності поширювати і пропагувати екологічну етику як актуальний спосіб сучасного життя

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен **знати:**

- термінологічний апарат дисципліни;
- еволюцію морально-екологічних понять, суджень, знань і проблем;
- риси, закономірності, правові основи сучасної екокультури;
- практичні сфери застосування наявних знань задля реалізації принципу збереження природи та розвитку суспільства згідно з морально-етичними нормами й ідеалами;

уміти:

- вільно оперувати засвоєним матеріалом, розуміти й осмислювати проблеми етичного природокористування;
- аналізувати різні підходи та теорії щодо проблем екоетики
- досліджувати тенденції та можливі перспективи розвитку екоетики,
- аналізувати та надавати експертну оцінку сучасних проблем екоетики з позиції власного знання та проєктувати етичні способи їх вирішення;
- виявляти власну громадську позицію стосовно охорони природної спадщини та вирішення екоетичних конфліктів в контексті сучасних екологічних та правових механізмів і екологічних законів у збереженні природної спадщини;
- готувати рекомендації та матеріали щодо еколого-охоронної діяльності організацій.

Набуття компетентностей:

інтегральна компетентність (ІК): здатність розв'язувати задачі дослідницького та інноваційного характеру у сфері журналістики

загальні компетентності (ЗК):

ЗК08. Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня.

ЗК09. Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт.

фахові (спеціальні) компетентності (ФК):

СК02. Здатність критично осмислювати проблеми у сфері журналістики та дотичні до них міждисциплінарні проблеми.

СК04. Здатність управляти робочими та навчальними процесами у сфері журналістики, які є складними, непередбачуваними та потребують нових стратегічних підходів.

СК08. Здатність до широкого висвітлення екологічних питань і проблем як глобального, так і регіонального значення.

Програмні результати навчання (ПРН):

ПРН09. Проводити порівняльний аналіз законодавчої бази та діяльності окремих медіаінституцій України та країн Європейського Союзу.

ПРН11. Брати продуктивну участь у розробленні проєктів документів, що регламентують діяльність в усіх сферах журналістики, обґрунтовувати суспільну потребу в їх прийнятті, прогнозувати результати їх впливу на суспільство.

ПРН12. Розробляти та реалізовувати інноваційні та дослідницькі проєкти у сфері журналістики з урахуванням правових, соціальних, економічних та етичних аспектів

ПРН14. Розуміти наукові, правові та етичні аспекти екологічних проблем і закономірностей, висвітлювати питання взаємодії сучасного суспільства з навколишнім середовищем.

3. ПРОГРАМА ТА СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ:

– для повного терміну денної і заочної форми навчання.

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин													
	денна форма							заочна форма						
	тижні	усього	у тому числі					усього	у тому числі					
			л	п	лаб	інд	с.р		л	п	лаб	ін д	с.р	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	
Змістовий модуль 1. Світоглядне підгрунття і парадигми розвитку екологічної етики														
Тема 1. Вступ до екологічної етики		7	2	2			3							
Тема 2. Історія екологічної етики		12	2	2			8							
Тема 3. Основні філософські моделі екологічної етики і сучасні концепції		11	2	2			7							
Тема 4. Концепція сталого розвитку як нова парадигма розвитку суспільства		8	2	2			4							
Тема 5. Екологічна етика і народні традиції.		10	2	2			6							
Тема 6. Екологічна етика та релігія		10	2	2			6							
Тема 7. Екоетичне мислення і спосіб дій у глобалізованому світі		12	2	2			8							
Разом за змістовим модулем 1		70	14	14			42							
Змістовий модуль 2. Етичні контексти у взаємодії з природою. Екобезпека														
Тема 8. Нормативно-правове забезпечення екологічної етики		12	2	2			8							
Тема 9. Принципи і правила етичного ставлення до природи		10	2	2			6							
Тема 10. Права природи		12	2	2			8							
Тема 11. Права живої природи		10	2	2			6							
Тема 12. Природа як рекреаційний ресурс		11	2	2			7							
Тема 13. Екологічна етика та заповідна справа		8	2	2			4							
Тема 14. Громадський екологічний рух		8	2	2			4							
Тема 15. Міжнародна співпраця у сфері екоетики		9	2	2			5							
Разом за змістовим модулем 2		80	16	16			48							
Разом годин		150	30	30			90							

4. Теми семінарських занять (не передбачено навчальним планом)

5. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Вступ до екологічної етики	2
2.	Історія екологічної етики	2
3.	Основні філософські моделі екологічної етики і сучасні концепції	2
4.	Концепція сталого розвитку як нова парадигма розвитку суспільства	2
5.	Екологічна етика і народні традиції.	2
6.	Екологічна етика та релігія	2
7.	Екоетичне мислення і спосіб дій у глобалізованому світі	3
8.	Нормативно-правове забезпечення екологічної етики	2
9.	Принципи і правила етичного ставлення до природи	2
10.	Права природи	2
11.	Права живої природи	2
12.	Природа як рекреаційний ресурс	2
13.	Екологічна етика та заповідна справа	2
14.	Громадський екологічний рух	2
15.	Міжнародна співпраця у сфері екоетики	2

6. Теми лабораторних занять (не передбачено навчальним планом)

7. Теми самостійної роботи

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Вступ до екологічної етики	3
2.	Історія екологічної етики	8
3.	Основні філософські моделі екологічної етики і сучасні концепції	7
4.	Концепція сталого розвитку як нова парадигма розвитку суспільства	4
5.	Екологічна етика і народні традиції.	6
6.	Екологічна етика та релігія	6
7.	Екоетичне мислення і спосіб дій у глобалізованому світі	8
8.	Нормативно-правове забезпечення екологічної етики	8
9.	Принципи і правила етичного ставлення до природи	6
10.	Права природи	8
11.	Права живої природи	6
12.	Природа як рекреаційний ресурс	7
13.	Екологічна етика та заповідна справа	4
14.	Громадський екологічний рух	4
15.	Міжнародна співпраця у сфері екоетики	5

8. Зразки контрольних питань, тестів для визначення рівня засвоєння знань студентами

Контрольні питання

1. Роль етики в розумінні та розв'язанні екологічних проблем.
2. Джерела екологічної етики.
3. Взаємозв'язок екологічної етики з іншими науками.
4. Принципи екологічної етики.

5. Структура екологічної етики.
6. Функції екологічної етики.
7. Еколого-етичні уявлення у найдавніші часи.
8. Перша доповідь Римського клубу та її наслідки.
9. Еколого-етичні уявлення в Київській Русі.
10. Розвиток екологічної моралі й етики в Україні.
11. Засновники екологічної етики як науки.
12. Глибинна екологія (А. Несс).
13. Соціальна екологія (М. Букчин).
14. Екофемінізм (К. Уоррен).
15. Екоетика ХХ століття.
16. Екологічна етика у постіндустріальному суспільстві.
17. Конструктивна екологія як методологія переходу до сталого розвитку.
18. Загальні принципи поведінки людини в природі.
19. Екоцентрична етика землі О. Леопольда, Каллікотта, Венца, Снайдера.
20. Біоцентричні моделі Швейцера, Тейлора.
21. Екобіоцентричні моделі екологічної етики.
22. Екоетичний ідеал.
23. Учення В.Вернадського про ноосферу як основа концепції сталого розвитку.
24. Історія концепції сталого розвитку.
25. Принципи сталого розвитку. Концепція сталого розвитку в Україні.
26. Екофобні та екофільні народні традиції українців.
27. Відображення екоетики в народній творчості.
28. Фольклор, вірування як один із засобів популяризації екоетики.
29. Екоетичне ставлення до природи в основних релігіях світу (на вибір магістра).
30. Регламентація поводження з тваринами у Старому Завіті.
31. Антропоцентризм Нового Завіту і права природи.
32. Екомислення, екокультура, екосвідомість: співвідношення понять. Загальні підходи до формування екологічного світогляду та мислення.
33. Способи формування і реалізації екомислення.
34. Екологічна свідомість: основні характеристики. Способи формування екосвідомості.
35. Зміна способу життя у зв'язку з концепцією «повного (наповненого) світу», проголошеною у ювілейній доповіді Римського клубу (2018).
36. Конституційні та правові засади екологічної етики.
37. Кодекс екологічної етики (Хартія Землі): зміст, принципи, історія створення.
38. Екобезпека, державна екологічна політика України, сталий розвиток у нормативно-правовій базі України.
39. Природа як моральний партнер людини.
40. Загальноетичні принципи, правила, мотиви ставлення до природи.
41. Цінності природи.
42. Поняття «права природи», принципи поваги прав природи та обмеження прав людини як основоположні в екологічній етиці.
43. Коротка історія «права природи». Обґрунтування прав природи.
44. Історичні аспекти охорони прав живої та неживої природи.
45. Сучасні тенденції відстоювання прав живої та неживої природи.
46. Права неживої природи. Взаємозв'язок між неживою і живою природою.
47. Права тварин на рівні особин, видів, екосистеми.
48. Екоетичні принципи прав тварин.
49. Еколого-правові аспекти поводження з тваринами.
50. Журналістське висвітлення прав живої і неживої природи.
51. Практичне застосування екологічної етики в охороні природи і природокористуванні.
52. Рекреаційний потенціал природи. Естетичне ставлення до природи.

53. Етичне ставлення до природи під час відпочинку.
54. Співвідношення правової та етичної охорони тваринного світу.
55. Сільське і лісове господарство та екоетика.
56. «Ресурсизм» (прагматизм), антропоцентризм та екоцентризм у заповідній практиці.
57. Естетика природи та екологічна етика.
58. Антропоцентризм та екоцентризм у громадському русі за екологічну чистоту.
59. Рух «зелених».
60. Методи екологічної боротьби. Громадські дискусії та обговорення.
61. Політика та етика екологічної боротьби.
62. Зарубіжні та українські громадські об'єднання екологічного спрямування, їх роль у розвитку екологічної етики та практична діяльність (на вибір магістра).
63. Спеціалізовані міжнародні організації з охорони довкілля (на вибір магістра).
64. Програма LIFE як інструмент ЄС для фінансування екологічних та кліматичних заходів. Програма LIFE для України як спосіб усунення негативних екологічних наслідків після російсько-української війни.

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ			
ОС «бакалавр» Спеціальність «Журналістика»	Кафедра журналістики та мовної комунікації	Екзаменаційний білет № 1 з дисципліни «Екологічна етика»	ЗАТВЕРДЖУЮ Завідувач кафедри _____ Марина НАВАЛЬНА _____ 2023 р.
Екзаменаційні питання			
1. Історія концепції сталого розвитку.			
2. Загальноетичні принципи, правила, мотиви ставлення до природи.			
Тестові завдання			

1. Зазначте, що таке раціональне природокористування:

- 1) повне знищення шкідливих видів
- 2) докорінне перетворення природних екосистем для задоволення потреб людини
- 3) охорона лише свійських тварин та культурних рослин
- 4) використання природних ресурсів такими способами, які не погіршують стан навколишнього природного середовища

2. Головні завдання екологічної етики -

- 1) захистити тварин і рослини від людини
- 2) збереження максимальної кількості видів організмів і ділянок природи
- 3) зафіксувати зниклі види тварин і рослин
- 4) ознайомити людей з переліком зниклих видів тварин і рослин

3. Її призначення - розробляти й впроваджувати у свідомість людей необхідність моральних взаємовідносин з об'єктами навколишнього природного середовища . Це –

- 1) Екологія
- 2) Екологічна етика
- 3) Екологічне мислення
- 4) Етологія

4. Засновниками екологічної етики є:

- 1) Альберт Швейцер
- 2) Олдо Леопольдо
- 3) Альфред Окснер
- 4) Микола Кащенко
- 5) Володимир Вернадський

5. З метою збереження навколишнього середовища, необхідно:

- 1) створити більше заповідників
- 2) запровадити використання вторинної сировини
- 3) встановити очисні соруди на заводах
- 4) запровадити раціональне природокористування
- 5) заборонити екскурсії в природу

6. Основними напрямками негативного антропогенного впливу на організми є (оберіть три відповіді):

- 1) викиди підприємств
- 2) викидні гази автомобілів
- 3) накопичування у ґрунтах важких металів
- 4) засолювання ґрунтів
- 5) зміна рельєфу
- 6) рибальство
- 7) ведення сільського господарства

7. Які із прикладів є підтвердженням прямого впливу людини на угруповання тварин:

- 1) рибальство
- 2) ведення сільського господарства
- 3) осушування боліт
- 4) насаджування лісів
- 5) облаштування годівниць та шпаківень

8. Які приклади є підтвердженням непрямого (опосередкованого) впливу людини на угруповання тварин:

- 1) використання опудала на городі
- 2) мисливство
- 3) будівництво автошляхів
- 4) використання пестицидів на полях

9. Причини посилення антропогенного впливу на довкілля:

- 1) світове законодавство
- 2) розвиток енергетики
- 3) збільшення площі орних земель
- 4) зростання промислового виробництва
- 5) збільшення кількості населення Землі

10. Які права мають живі організми?

- 1) на частку земних благ
- 2) на природну свободу
- 3) на життя
- 4) на захист законом
- 5) відсутність відповідальності перед людиною
- 6) на захист від страждань з вини людини

9. МЕТОДИ НАВЧАННЯ

Використання методів навчання в процесі викладання навчальної дисципліни «Екологічна етика» зумовлено пізнавальним і виховним значенням цього курсу та його місцем у системі підготовки фахівців усіх напрямів (нормативна професійно орієнтована навчальна дисципліна), а також метою та завданнями його вивчення.

У процесі викладання навчальної дисципліни «Екологічна етика» використовують такі методи навчання, як лекція (тематична, лекція-бесіда, лекція-дискусія, лекція-конференція), інформаційно-рецептивний, метод проблемного викладу, дослідницький метод, практичні методи (різні види вправ, тренувальне тестування), ділова гра.

10. ФОРМИ КОНТРОЛЮ

Методи контролю забезпечують одержання зворотної інформації про зміст, характер і досягнення в навчально-пізнавальній діяльності студентів і про ефективність праці викладача. Під час викладання навчальної дисципліни «Екологічна етика» застосовують такі методи контролю за навчально-пізнавальною діяльністю студентів, як метод усного контролю, письмовий контроль (письмові відповіді на питання, предметний/термінологічний диктант, виконання творчих, пошукових тощо завдань; тестовий контроль, модульний контроль та ін.); екзамен.

11. Розподіл балів, які отримують студенти

Оцінювання знань студента відбувається за 100-бальною шкалою і переводиться в національні оцінки згідно з табл. 1 «Положення про екзамени та заліки у НУБіП України» (наказ про введення в дію від 01.05.2023 р. № 404)

Рейтинг студента, бали	Оцінка національна результати складання		за
	екзаменів	заліків	
90-100	Відмінно	Зараховано	
74-89	Добре		
60-73	Задовільно		
0-59	Незадовільно	Не зараховано	

Для визначення рейтингу студента (слухача) із засвоєння дисципліни $R_{\text{дис}}$ (до 100 балів) одержаний рейтинг з атестації (до 30 балів) додається до рейтингу студента (слухача) з навчальної роботи $R_{\text{нр}}$ (до 70 балів): $R_{\text{дис}} = R_{\text{нр}} + R_{\text{ат}}$.

12. Навчально-методичне забезпечення

1. Навчальний план підготовки магістра 061 «Журналістика».
2. Підручники та навчальні посібники.
3. Плани лекційних і практичних занять.
4. Інструктивно-методичні матеріали до практичних занять.
5. Семестрові завдання для самостійної роботи студентів із навчальної дисципліни.
6. Матеріали поточного та підсумкового контролю (контрольні завдання до практичних занять; завдання на модульні контрольні роботи для перевірки рівня засвоєння студентами навчального матеріалу).
7. Перелік питань до заліку. Екзаменаційні білети.

13. Рекомендовані джерела інформації

1. Борецько В. Є., Подобайло А. В. Екологічна етика. Київ : КНУ, 2004. 112 с.
2. Борецько В.Є., Пустовіт Н.А. Екологічна етика та гуманне ставлення до тварин і рослин : метод. посіб. для вчителів. К.: Логос, 2011. – 79 с.
3. Гандзюра В.П. Системний аналіз якості навколишнього середовища: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ, 2020. 180 с. Режим доступу <https://biology.univ.kiev.ua/institute-activity/educational/kafedry/kafedra-ecology-and-zoology/biblioteka/2891-sistemnij-analiz-yakosti-navkolishnogo-seredovishcha.html>.
4. Гудков І. М. Радіоекологічний моніторинг: навч. посіб. / І. М. Гудков, В. О. Кашпаров, О. Ю. Паренюк. – Київ : Олді-плюс, 2019. – 188 с.

5. Екологія : навч.-метод. посіб. / Володимир Худоба, Юлія Чикайло. – Львів : ЛДУФК, 2016.
– 92 с. Режим доступу
<http://repository.ldufk.edu.ua/bitstream/34606048/13395/1/%D0%AE.%20%D0%A7%D0%B8%D0%BA%D0%B0%D0%B9%D0%BB%D0%BE%2C%20%D0%92.%20%D0%A5%D1%83%D0%B4%D0%BE%D0%B1%D0%B0.pdf>.
6. Матвійчук О.Ю. Екологічна етика та економіка.- Луцьк, РВВ Луцького НТУ2014. 109с.
7. Основи біоетики та біобезпеки : підручник / О. М. Ковальова, В. М. Лісовий, Т. М. Амбросова, В. І. Смирнова. – Київ : Медицина, 2017. – 392 с.
8. Закон України “Про Загальнодержавну програму «Питна вода на 2006 – 2020 рр.»” 10 січ. 2005 р. № 2918-III. Відом. Верховної Ради України. 2005. № 15. Ст. 243.
9. Закон України “Про Основні напрями державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів” від 1 квіт. 2009 р. № 1221-VI. Уряд. кур’єр. 2009. 15 квіт. С. 12.
10. Закон України “Про охорону навколишнього природного середовища” від 08. 02. 2006 р. № 2707-IV. Відом. Верховної Ради України. 2006. № 21. Ст. 170.
11. Закон України “Про Червону книгу України” від 7 лют. 2002 р. 5. № 434. Відом. Верховної Ради України. 2002. № 30. Ст. 201.
12. Закон України “Про зону надзвичайної екологічної ситуації” 13 лип. 2000 р. № 1908-III. Відом. Верховної Ради України. 2000. № 42. Ст. 348.
13. Постанова Кабінету Міністрів України “Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 28 груд. 1995 р. № 1062 «Про організацію виконання Монреальського протоколу по речовинах, що руйнують озоновий шар», та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України ” від 11 березня 2009 р. № 188. Уряд. кур’єр. 2009. 28 березня С. 11.
14. Постанова Кабінету Міністрів України “Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених для фінансування заходів із захисту, відтворення та підвищення родючості ґрунтів” від 2 березня 2011 р. № 180. Уряд. кур’єр. 2011. 4 березня. С. 12.
15. Стратегія біорізноманіття ЄС до 2030 року: Повернення природи у наше життя. Звернення Комісії до Європейського Парламенту, Ради, Європейського Економічно-Соціального Комітету та Комітету Регіонів (неофіційний адаптований переклад українською) / пер. з англ. О. Осипенко; ред. та адапт. А. Куземко та ін. Чернівці : Друк Арт, 2020. 36 с.
16. Національна стратегія наближення (апроксимації) законодавства України до права ЄС у сфері охорони довкілля. Київ, 2015. URL: [https:// menr.gov.ua/files/docs/draft_NAS_FEB2015.pdf](https://menr.gov.ua/files/docs/draft_NAS_FEB2015.pdf)
17. Переклади актів *acquis* ЄС / Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/diyalnist/uevropejska-integraciya/perekladi-aktiv-acquis-yes>
18. Переклади актів права ЄС / Євроінтеграційний портал. URL: <https://eu-ua.org/perekladyaktiv-acquis-communautaire-yes>
19. План дій «Україна – Європейський Союз» Європейська політика сусідства : схвалений Кабінетом Міністрів України 12 лютого 2005 р. та Радою з питань співробітництва між Україною і Європейським Союзом 21 лютого 2005 р. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_693
20. Імплементация в Україні Директиви ЄС про захист диких птахів. Аналітичний документ. – Ресурсно-аналітичний центр “Суспільство і довкілля”. 2016. <https://www.rac.org.ua/uploads/content/213/files/birdsdirectiveuafinal.pdf>
21. Бондар О. І. Основи біологічної та генетичної безпеки (екологічна складова) : навч. посіб. / О. І. Бондар, Л. П. Новосельська, Т. Г. Іващенко. – Херсон : Олді-плюс, 2019. – 396 с.
22. Залеський І.І., Клименко М.О. Екологія людини : Підручник. – К.: Видавничий центр «Академія», 2005. – 288 с. (Альма-матер)
23. Перетворення нашого світу : Порядок денний в галузі сталого розвитку на період до 2030 року. Резолюція, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 25 вересня 2015 року. Режим доступу: http://www.sd4ua.org/wp-content/uploads/2015/02/SD_resolution_NY_2015.pdf
24. Школа екологічного вчинку : [навчальний посібник] / Н.А. Пустовіт, О.О. Колонькова, О.Л. Пруцакова – Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. – 156 с.

25. Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України <https://mepr.gov.ua/>
26. <https://www.gnest.org/> Global Nest
27. <https://wwf.org/> Всесвітній фонд природи
28. <https://www.greenpeace.org/global/> Грінпіс
29. <https://www.eea.europa.eu/> Європейська агенція довкілля
30. <https://fsc.org/en> Лісова наглядова рада
31. <http://www.greencross.org.ua/> Міжнародний зелений хрест
32. <https://www.iucn.org/> Міжнародний союз охорони природи
33. <https://necu.org.ua/> Національний екологічний центр України
34. <http://www.guerrillagardening.org/> Партизанське садівництво
35. <http://vhemt.org/> Рух за добровільне вимирання людства
36. <http://www.zelenysvit.org.ua/> Українська екологічна асоціація «Зелений світ»
37. <http://www.ukrpryroda.org/> Українське товариство охорони природи
38. <https://www.iaea.org/newscenter/focus/chernobyl> Чорнобильський форум
39. https://ecoaction.org.ua/?gclid=Cj0KCQjwmdGYBhDRARIsABmSEeN7KrSKYcm8Hr_psIeMyh5TKWgWucKh38pZzGd7whuO-MseyQd7jHkaArs5EALw_wcB